

УДК 78.03(477)(092):[378.015.31:172]

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-3\(33\)-925-936](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-3(33)-925-936)

Тарчинська Юлія Георгіївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інструментального виконавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, тел.: (067) 387-15-72, <https://orcid.org/0000-0003-2029-4037>

ЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МИКОЛИ ЛИСЕНКА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація. Сучасне бачення постаті Миколи Віталійовича Лисенка означене корекціями наукових оцінок щодо: стильової домінанти творчості Майстра як провідника естетичних засад європейської та національної музично-семіотичної системи; жанрово-стильових, художніх новацій митця; різних сфер життєтворчості класика української музики поза панівними у радянську добу стереотипами, поза російською рецепцією української культури.

У пропонованій статті наголошується, що націєтворча позиція М. Лисенка потужно реалізовувалася митцем у його багатовекторній суспільно значущій діяльності. У плідній фаховій та громадській праці композитор ревно тримався таких патріотичних цінностей, як національна ідея, українська мова, національна культура, історія народу, лідери і герої нації, національна самовизначеність, громадянська активність.

Позиція М. Лисенка-борця за вільний розвиток рідної культури, світового рівня музична спадщина Майстра стали неоцінним внеском у справу оборони духовності нашого народу, що віддзеркалює одну з важливих граней української національної ідеї. У надактуальному й досі процесі нарощування рис національного самоствердження вагоме значення в творчості митця належить українському слову, яке він вважав одним із головних засобів розвитку національної культури, а також репрезентативною ознакою українського суспільства. Основним вектором розвитку вітчизняної культури у М. Лисенка стає високопрофесійне розкриття самобутнього потенціалу національного мистецтва в контексті метамови спорідненого європейського. Пропагування композитором історії нашого краю, що слугувало відновленню національної пам'яті його сучасників, актуалізує виражена у музиці митця віра в непереможну силу українства. Одним із найважливіших кроків у сприянні національному самовизначенню своїх співвітчизників став внесок М. Лисенка у розбудову української освітньої сфери. Усю громадянську активність митця з упевненістю можна назвати самоприсвятою Майстра вирішенню інституційних проблем в умовах бездержавності.

Ключові слова: Микола Віталійович Лисенко, патріотичні цінності, національно-орієнтоване мистецтво, музичне мистецтво, здобувачі освіти.

Tarchynska Yuliia Heorhiivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Instrumental Performance, Rivne State University of Humanities, Rivne, tel.: (067)387-15-72, <https://orcid.org/0000-0003-2029-4037>

THE SIGNIFICANCE OF MYKOLA LYSENKO'S PERSONALITY FOR THE FORMATION OF PATRIOTIC VALUES AMONG STUDENTS

Abstract. The modern perception of Mykola Vitaliiovych Lysenko's figure is shaped by revised scholarly assessments concerning the following aspects: the stylistic dominance of the Master's work as a conductor of aesthetic principles in both European and national musical-semiotic systems; the genre-stylistic and artistic innovations of the composer; and various dimensions of the classic Ukrainian musician's creative legacy, considered beyond the dominant Soviet-era stereotypes and beyond the Russian reception of Ukrainian culture.

The proposed article emphasizes that Mykola Lysenko's nation-building stance was powerfully realized through his multifaceted and socially significant activities. In his prolific professional and public work, the composer remained devoted to such patriotic values as the national idea, the Ukrainian language, national culture, the history of the people, national leaders and heroes, national self-determination, and civic engagement.

Lysenko's position as a fighter for the free development of his native culture and his world-class musical heritage became an invaluable contribution to the defense of the spiritual identity of the Ukrainian people, reflecting a key facet of the Ukrainian national idea. In the still highly relevant process of strengthening national self-affirmation, the Ukrainian word plays a crucial role in Lysenko's creative legacy. He regarded it as one of the main instruments for developing national culture and as a defining characteristic of Ukrainian society. Lysenko's principal artistic vector was the highly professional revelation of the unique potential of national art within the meta-language of related European traditions. His promotion of the history of Ukraine, which contributed to the restoration of national memory among his contemporaries, reinforces the faith in the invincible strength of Ukrainian identity expressed in his music. One of Lysenko's most significant contributions to national self-determination was his role in developing the national educational sphere. His civic activism can confidently be described as the Master's selfless dedication to addressing institutional challenges in the absence of statehood.

Keywords: Mykola Vitaliiovych Lysenko, patriotic values, nationally oriented art, musical art, students.

Постановка проблеми. Видатний вітчизняний диригент Олександр Кошиць у своїх спогадах про Миколу Лисенка передбачав, що ім'я класика української музики «завше буде на устах кожного українця, що далі то більше, в міру того, як буде зростати наша національна свідомість. Він є великий воїстину, навіть більший, ніж його талант, як це не буде парадоксальним» [1, С. 250]. Така заувага уславленого хорового диригента, композитора, етнографа про Миколу Віталійовича Лисенка є цілком обґрунтованою з погляду надзвичайних особистісних якостей митця. Сучасники композитора відмічали його високого гатунку шляхетність, ідейність, гідність, безумовну відданість Україні. У газеті «Рада» від 1912 року є такі рядки про Майстра: «Лисенко був одним з найдужчих пропагаторів українства, що своєю непереможною силою здобував для нього все нові й нові позиції навіть там, куди іншим діячам ніяк було і досягнути. Де не брала ні наука, ні письменство, де спинялися розум і логіка, туди йшла українська пісня. І перед нею розкривалися двері і душі, м'якли серця й приймали віщого посланця відродження України» [2, С. 8, 9]. Шанувальники його концертів вбачали тоді у постаті композитора чи не єдиного українця, який високо тримав національний прапор, у важкі часи заборони українського слова слідом за Шевченковим «на сторожі коло вас поставлю слово» непорушно ширив його пісню.

Талановите втілення вітчизняним митцем у власному професійному доробку музичних та поетичних зразків культурної спадщини нашого народу пришвидшувало процес важливих, глибоких ментальних змін, що зазнавало українське суспільство. Поряд із композиторськими здобутками неабиякий інтерес викликають особистісні якості М. Лисенка, адже внутрішні особливості цієї непересічної людини дозволяли йому творити всупереч обставинам, іноді тяжким життєвим умовам. Постать Майстра рельєфно увиразнюється не лише в його різнобічній фаховій, а й у громадській діяльності. Ретельне дослідження націєтворчої позиції класика української музики слугуватиме прикладом для молодого покоління українців. Ці знання сприятимуть формуванню патріотичних цінностей нової генерації активної, творчої, свідомої молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Метою освіти відповідно до законодавства України [3] є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Згідно із Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої

освіти» [4] мета фахової діяльності вчителя полягає в організації навчання та виховання здобувачів освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання. У сучасній освітній сфері в інтерпретації змісту педагогічної діяльності формування виховної компетентності відносять до пріоритетів професійної підготовки майбутнього педагога [5]. Компетентне виконання вчителем усіх його трудових функцій повинне базуватися на системі ціннісних орієнтирів, ключовим компонентом яких у реаліях нашого часу є ціннісний аспект національно-патріотичного виховання.

До патріотичних цінностей, як одного з основних понять національно-патріотичного виховання, науковці відносять: національну ідею, українську мову, національну культуру, історію народу і держави, національну самовизначеність, громадянську активність, дотримання законів, Батьківщину, лідерів і героїв нації, держави, матір, батька [6, С. 15]. Національна система виховання розглядає проблему формування патріотичних цінностей з позицій сьогодення, а також у контексті вітчизняних традицій. Жертовний подвиг наших співвітчизників у героїчному спротиві останній російській агресії є надпотужним чинником формування якостей громадянина-патріота. Водночас у боротьбі із зовнішніми та внутрішніми викликами сучасності надійною опорою слугує і національний досвід формування культурної ідентичності, розуміння подвигу українських лідерів, яким доводилося пробуджувати національну гідність свого народу у не менш загрозливих умовах імперського поневолення. Морально-громадянські якості Світочів українства, які берегли, захищали, примножували й передавали наступним поколінням нашу унікальну культуру, слугують прикладом гармонії патріотичних цінностей та дієвої любові до Батьківщини, спонукають нові генерації усвідомлювати себе українцями, патріотами і громадянами України. Сьогодні в процесі виховання патріотичних цінностей здобувачів освіти героїчна праця подвижників нації, які й формували ці цінності, набуває сучасного сенсу.

Тому **метою статті** стало дослідження шляхів реалізації національно-патріотичної позиції видатного представника музичної культури України Миколи Лисенка як приклад героїчного втілення патріотичних цінностей на мистецькому ґрунті в умовах бездержавності.

Виклад основного матеріалу. У літературі про М. Лисенка, що стала окремою галуззю музикознавства, вже понад сто років досліджується творчий і життєвий шлях великого вітчизняного композитора, його наукова та громадська діяльність. Зокрема, спадщина видатних українських діячів, імена яких до 1990-х років замовчувалися на теренах колишньої радянської імперії, містить важливі оцінки різнобічних граней особистості митця. Так, у працях Михайла

Грушевського, Сергія Єфремова, Симона Петлюри містяться досить виразні свідчення про духовну велич М. Лисенка. Красу і благородство його єства М. Грушевський ототожнив із чистотою звуків, гармонією музичного мистецтва, що йому віддано служив Майстер [7, С. 2]. С. Єфремов зауважив про непідвладність часу завжди молодій душі митця у безперервній його боротьбі за вільний розвиток рідної художньої культури, душі, що була «Інтимною Силою українського руху, його вогнем і живим зв'язком ...» [7, С. 4]. С. Петлюра поряд із аргументованою високою оцінкою творчості композитора виокремив найважливішу його історичну заслугу: видатного збирача розпорошеної національної духовності. Митець, який здобував освіту у великоросійській атмосфері та у європейській консерваторії, плекав отримані знання вже на рідному ґрунті. Він свідомо вивчав духовну творчість українського народу. Закарбовані у музичному фольклорі наші історичні традиції, предковічні заповіді – моральні перестороги, вражаючі події життя українського люду М. Лисенко мистецьки втілював у своїй оригінальній авторській музиці, що одним нагадувала «яких батьків, чий ми діти», а інших підтримувала, зміцнювала в українській праці у час зневіри. Його музичні твори ошляхетнювали смаки, збережені й майстерно втілені старовинні мелодії надавали можливість відчувати зв'язок поколінь та стали запорукою подальшого національного розвитку. Під впливом рідних мотивів і їх талановитого перетворювача М. Лисенка прокидалася, зріла та кристалізувалася любов до рідного краю, вистражданих слів і дум народу [7, С. 3, 4].

Постать М. Лисенка не лише за життя композитора, а й після його смерті увиразнювала той зміст української національної ідеї, що слугує *обороні духовності нашого народу* засобами національно-орієнтованого професійного музичного мистецтва. Показовим у цьому розумінні стало проведення 1942 року у Львові Першого крайового конкурсу хорів Галичини з нагоди 100-ліття від дня народження Миколи Віталійовича. Неабияке піднесення патріотичних почуттів в окупованому українському місті викликала неординарна подія, пов'язана насамперед із прибуттям тисячі двохсот співаків на святкування ювілею Майстра. Хористи з Галичини, Лемківщини, Посяння у народному вбранні та з піснею на устах організованими колонами йшли до оперного театру Львова, викликаючи захоплення у місцевого люду та цікавість до української музики навіть у представників німецько-фашистської влади, які забезпечували громадський порядок і ще не наважувалися тоді забороняти публічні концертні заходи. Спільний виступ хорів у Стрийському парку став «усенародним тріумфом високого мистецтва хорового співу та української культури» [8, С. 7]. Збір коштів для цієї визначної події об'єднав багатьох городян різних професій. Майстри образотворчого мистецтва, окрім пам'ятної медалі й відзнаки із зображенням М. Лисенка, випустили з нагоди свята також медалі, що популяри-

зували національних лідерів і героїв: Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, Павла Полуботка, Тараса Шевченка, Івана Франка, Андрея Шептицького, Мирона Тарнавського, Лесі Українки, Миколи Міхновського, Симона Петлюри, Євгена Коновальця.

На переконання відомого вітчизняного композитора, піаніста, музикознавця Олександра Козаренка українськість Миколи Віталійовича, його глибоке, надгостре почуття обов'язку перед своїм народом закорінене не лише у гетьманському родоводі композитора, а й у взірцевому для нього мистецькому та життєвому подвигу Тараса Шевченка [9, С. 62]. До того ж, за спогадами троюрідного брата митця – Михайла Старицького – М. Лисенко після однієї з вечірок, організованої студентами у передчутті національно-визвольного січневого шляхетського повстання 1863 – 1864 років на землях колишньої Речі Посполитої (тоді поляків у повстанні підтримали литовці, білоруси, українці), впродовж усього свого наступного життя закликав не лише поважати і любити українське слово, а й брати його «за орудок широкої культури» [10, С. 30]. Він наполегливо вивчав українську мову, передусім за творами Т. Шевченка, Марка Вовчка, долучався до молоді, яка збирала скарби народної творчості, матеріали для українського синтаксису. У «Словнику української мови», що вийшов друком 1907 року за редакцією вітчизняного просвітника Бориса Грінченка, у передмові до видання ім'я М. Лисенка згадується серед тих, хто звертався до записування лексичних матеріалів з народних джерел. Досвід збирання різноманітних етнографічних перлин (цей досвід митець набував також із відомим вченим, активним діячем українського національного руху, автором слів українського національного гімну Павлом Чубинським), як і глибока обізнаність композитора з літературою, дозволяли Миколі Віталійовичу надавати слушні фахові поради щодо вживання певних українських слів сучасникам-однодумцям у їх письменницькій, поетичній творчості. Він вважав своїм громадянським обов'язком використовувати українське слово як один із головних засобів розвитку національної культури, а також усвідомлював значення рідної мови – *репрезентативної ознаки українського суспільства*, зокрема й елітного її прошарку. М. Лисенко активно цікавився сучасним йому літературним життям: брав участь у літературних, літературно-артистичних товариствах. Композитор підтримував творчі пошуки молодих поетів, письменників, драматургів, публіцистів, перекладачів: Володимира Самійленка, Людмили Старицької, Максима Славинського, Лесі Українки та ін. Так учасники гуртка «Плеяда молодих українських літераторів» щотижня збиралися у помешканні М. Лисенка, де презентували й обговорювали свої твори, проєктували нові праці, обмірковували питання перекладів, публіцистичних виступів. Переймався митець і завданнями виховання на високохудожніх українських текстах дітей. Зокрема, він радив українській письменниці, авторці

збірки поезій «Думки-мережанки» Олені Пчілці пильно викохувати рідне слово у творах для дитячого читання. М. Лисенко брав активну участь у виданні першого повного перекладу Пантелеймоном Кулішем, Іваном Нечуєм-Левицьким, Іваном Пулюєм Святого Письма українською мовою.

Митець досить ревно тримався своїх переконань щодо значення мовного питання у власній композиторській діяльності. Він створив численні високохудожні аранжування народної пісні, «заводив у музику» шедеври світової літератури в українському перекладі, написав десятки творів на слова Т. Шевченка (кантати, хори, солоспіви, вокальні ансамблі), відроджуючи за висловом М. Старицького в художніх звуках геніальну ліру Кобзаря, окрилюючи його чарівне слово [10, С. 36]. М. Лисенко також звертався до оригінальної поезії Євгена Гребінки, Степана Руданського, Олександра Кониського, Івана Франка, Лесі Українки, Миколи Вороного, Олександра Олеся. Композитор усвідомлював велику виховну роль театру, силу переконання музично-драматичних творів, їх впливу на формування почуття громадянського обов'язку. М. Лисенко товаришував із корифеями першого професійного українського театру: Іваном Тобілевичем (Карпенком-Карим), Марією Заньковецькою, Миколою Садовським, Панасом Саксаганським та іншими видатними діячами галузі. Саме для театру митець писав багато своїх музично-сценічних творів. Крім оперет та музики до театральних вистав композитор систематично працював у жанрі опери («Різдвяна ніч», «Утоплена», «Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Енеїда» тощо), у тому числі дитячої («Коза-дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна»). Водночас М. Лисенку недоступними були професійні постановки його опер, адже «самотійній українській національній опері впродовж усієї колоніальної історії країни було відмовлено в праві на життя. Ця тенденція до кінця XIX століття додатково зміцнилася через певні інституційні чинники, оскільки в 1880-х роках правляча верхівка на чолі з царем Олександром III розпочала оперну реформу, спрямовану на тотальну русифікацію великих оперних театрів Києва та Харкова, Одеси та Тифлісу» [11, С. 46].

Композиторська творчість М. Лисенка ознаменувала віховий етап розвитку національної музичної культури. З іменем митця пов'язують завершення періоду накопичення етновизначальних рис у давній українській професійній музиці (Микола Дилецький, Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Артем Ведель) та творення українського музичного стилю як цілісності, динамічної системи етнохарактерних засобів інтонаційно-образного висловлення. У мелосі різних регіонів України – Полтавщини, Київщини, Чернігівщини, Галичини тощо – митець виявляв глибинні спільні закони етно-музичної інтонаційності: самотутньої ладотональності, логіки інтонаційного розгортання, принципи організації багатоголосся та гармонічної вертикалі.

Зводячи до спільного знаменника розмаїте багатство українського фольклору, спираючись в цілому на центральну-український музичний мелос, М. Лисенко усталює загально-національну музичну мову та визначає шляхи її подальшого розвитку [12].

За твердженням О. Козаренка стиль музики Майстра, що відзначається високим ступенем узагальнення вітчизняної та світової традицій, сполучає нас із європейською культурою. Ба більше, дивовижну актуальність його композиторської спадщини визначають різні контексти, провісником багатьох з яких був сам митець. Так, він випередив певні стильові явища європейської музики: запровадив форму барокової сюїти, інкрустованої інтональними вітчизняних народних пісень; окрім неофольклоризму (розвинувся в Європі у першій третині ХХ століття, в творчості М. Лисенка ці явища з'являються вже у 1870-их роках) став провісником таких модерністичних течій, як музична сецесія, музичний постмодернізм. «Чим більше ми європейські, тим більше ми національні» [9, С. 63]. У М. Лисенка в його свідомості поєдналися час і простір європейської культури. Про його європейськість говорили вже сучасники композитора, звісно за межами російської імперії. Чеська критика після виступів Майстра у Празі назвала його апостолом слов'янської музики. Показовими з цього погляду є і твердження останніх років. На думку відомого австрійського музикознавця Отто Біби М. Лисенко «передусім втілює ідею української музики, виразивши його за загальноприйнятими європейськими правилами мистецтва композиції. Оволодіння цим синтезом є найважливішою передумовою створення та оволодіння національними музичними стилями» [13, С. 165]. В осмисленні вагомості постаті Миколи Віталійовича в історії національної культури вітчизняна музикознавиця Мирослава Новакович акцентує увагу на характеристиці Майстра як великого європейського композитора, який «відкрив для української культури момент універсальності, а світову музичну культуру збагатив українською складовою» [13, С. 216]. Тож не буде хибним стверджувати, що розвиток національної музичної культури М. Лисенко розглядав у напрямку *високопрофесійного розкриття самобутнього потенціалу національного мистецтва у контексті метамови спорідненого європейського*.

Самовіддану працю на ниві української музичної культури, спорідненість з українським народом, усвідомлення митцем своєї просвітницької місії увиразнює музичне пропагування композитором національної історії. У творчості видатного вихованця німецької школи і блискучої європейської професійної музичної традиції багатогранного втілення набули мотиви козацької героїки і слави, страждань невольників у полоні, боротьби за волю, зрадництва України, докір недалекоглядним крокам Богдана Хмельницького: опера «Тарас Бульба», кантата «Б'ють пороги», шість хорів («Ой нема, нема ні

вітру, ні хвилі», «Наш отаман Гамалія», «Іван Підкова» тощо), п'ять романсів («Ой Дніпре мій, Дніпре», «Гетьмани, гетьмани», «У неділю вранці-рано» тощо) [14, С. 21]. Твори на козацьку тематику М. Лисенка збагатили вітчизняне музичне мистецтво образами, що слугували *відновленню національної пам'яті* українців у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. Водночас їх актуальність посилюється вираженням у музиці *віри автора у непереможну силу українства*.

Композиторська, педагогічно-просвітницька праця М. Лисенка, його плідна робота у сфері вітчизняної музичної фольклористики, громадська діяльність (у тому числі – підтримка української інтелігенції, загалом добродійні справи) сприяли національному самовизначенню нашого народу. Сам митець пройшов шлях від широкої самоосвіти, усвідомлення причетності його роду до творення історії України, визначення із національною самоідентифікацією до прийняття ідеї «націотворення через просвітництво й розбудову національної культурно-освітньої інфраструктури» [13, С. 185]. Так, він став засновником української музичної фольклористики, невтомним організатором хорових колективів (із числа фахівців, а також односторонців), високого мистецького гатунку концертів, сповнених патріотичного піднесення. Композитор натхненно служив справі розбудови українського театрального мистецтва у різних якостях: актора-аматора, акомпаніатора, хормейстера, диригента, композитора. Та особливою своєю місією очевидно вважав *підготовку національних кадрів у мистецькій галузі, розбудову найбільшої гуманітарної сфери держави – освітньої сфери* – ключового суб'єкту націотворення та державотворення, провідного соціального інституту, на який покладено головну відповідальність за успішне майбутнє країни. Отже, очевидне розуміння М. Лисенком важливості цих завдань спонукало українського митця у 1904 році на кошти, зібрані громадою для придбання композитору власного житла, відкрити у Києві Музично-драматичну школу з українською мовою викладання та свідомим наповненням навчального репертуару українськими творами. Імена таких знакових особистостей із числа учнів Школи, як Анатолій Буцькой, Олександр Кошиць, Михайло Микиша, Левко й Дмитро Ревуцькі, Кирило Стеценко, Яків Яциневич, Олександр Ватуля, Поліна Нятко, Борис Романицький, Михайло Терещенко [13, С. 190], промовисто атестують рівень цього закладу, що вже з 1913 року почав носити ім'я свого засновника. З 1918 року Школа була реорганізована у Державний музично-драматичний інститут імені М. В. Лисенка – мистецький заклад вищої освіти, на базі якого 1934 року відбувся поділ на Київську консерваторію та Київський інститут театрального мистецтва.

Ідейні переконання М. Лисенка допомагали йому триматися мети служіння Україні у жорстких політичних та соціальних умовах. Власне зупинка

серця Майстра врятувала його від судових переслідувань. Микола Віталійович свідомо не скористався можливістю залишитися після навчання у Лейпцизькій консерваторії в Європі. Він відмовився від європейського турне і повернувся на Батьківщину. В Україні митець завжди брав жваву участь у громадському житті: провадив найактивнішу діяльність у складі українських національно-культурницьких громадських організацій. З іменем М. Лисенка пов'язане ледь не кожне національно-культурне починання у тогочасному громадсько-політичному житті нашого краю, і в кожній із цих подвижницьких справ композитор відіграв вирішальну роль [15, С. 15]. Він брав участь у «Філармонічному товаристві любителів музики і співу», «Гуртку любителів музики і співу», «Гуртку любителів музики», у запровадженні недільної школи для хлопців-селян (також власноруч перекладав з німецької європейські підручники для українських школярів), переписі населення Києва, у щомісячних народних концертах в залі Народної аудиторії. Митець організовував щорічні Шевченківські концерти, очолював урочистості в Полтаві з нагоди відкриття пам'ятника класику нової української літератури Івану Котляревському (1903 рік). Разом із О. Кошицем заснував у Києві музичне товариство «Боян» (1905 рік). У 1908 році очолював Об'єднаний комітет зі спорудження пам'ятника Т. Шевченку та збору коштів на нього. У 1908-1912 роках був головою Ради старійшин Київського українського клубу. Це далеко не повний перелік *самоприсвяти* Майстра *вирішенню інституційних проблем в умовах бездержавності*.

Висновки. Націєтворча позиція М. Лисенка потужно реалізовувалася митцем у його багатовекторній суспільно значущій діяльності. У плідній фаховій та громадській праці композитор ревно тримався таких патріотичних цінностей, як національна ідея, українська мова, національна культура, історія народу, лідери і герої нації, національна самовизначеність, громадянська активність.

Реалізація цих цінностей у колосального масштабу творчої, культурно-просвітницької, громадської діяльності Майстра вражає подвигом беззастережного виконання громадянського обов'язку Українця в часи ворожого табу на національне самоствердження. Вивчення означених вимірів життєтворчості М. Лисенка сприятиме формуванню ціннісних орієнтацій громадянина-патріота України, засвоєнню прикладу гідного втілення патріотичних цінностей на ниві музичного мистецтва. Беззаперечний ціннісно-виховний потенціал діяльності таких величних особистостей в історії нашої культури потребує дослідження шляхів ефективного упровадження цих знань в методику виховання здобувачів освіти.

Література:

1. Кошиць О. Спогади : Частина друга / О. Кошиць. – Виніпег, Манітоба : Осередок Української Культури й Освіти, 1948. – 272 с.

2. Щербаківський В. До сорокових роковин смерті М. В. Лисенка / В. Щербаківський // Музика. – 2013. – № 1 (390). – С. 4-11.
3. Закон України «Про освіту»: прийнятий 5 вересня 2017 року № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Наказ МОНУ Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 29 серпня 2024 року № 1225 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>.
5. Краснощок І. П. Виховна компетентність майбутнього педагога: зміст та структура / І. П. Краснощок // Наукові записки. – 2019. – Вип. 182. – С. 90-98.
6. Бондаренко Н. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : методичні рекомендації / Н. В. Бондаренко, С. В. Косянчук – Київ : Фенікс, 2022. – 64 с.
7. Пилипчук Р. Рік Миколи Лисенка / Р. Пилипчук // Музика. – 1992. – № 1 (277). – С. 2-6.
8. Пахолко С. Святкування ювілею Миколи Лисенка 1942 року в окупованому Львові / С. Пахолко, О. Мартин // Музика. – 2013. – № 6 (396). – С. 6-7.
9. Козаренко О. Диво самозростаючого Логосу / О. Козаренко // Музика. – 2013. – № 1 (390). – С. 61-63.
10. Микола Лисенко у спогадах сучасників : [у 2-х т.]. Гол. редкол. А. П. Лашенко. – Київ : Музична Україна, 2003. – Т. 1. – 344 с.
11. Браун Л. Опері Миколи Лисенка в оперознавчих дослідженнях Європи та Америки / Л. Браун // Микола Лисенко та національні школи європейського романтизму: монографія ; за ред. І. Пилатюка. – Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2024. – С. 38-48.
12. Козаренко О. Творець національного стилю / О. Козаренко // Музика. – 1992. – № 6 (282). – С. 14-15.
13. Микола Лисенко та національні школи європейського романтизму : монографія / за ред. І. Пилатюка. – Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2024. – 432 с.
14. Корній Л. П. Тарас Шевченко і Микола Лисенко: націокультурні та музично-стильові рефлексії / Л. П. Корній // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – 2014. – № 1. – С. 15-25.
15. Юрченко М. Микола Лисенко та Стеван Мокраньця: творчі паралелі / М. Юрченко // Музика. – 2013. – № 1 (390). – С. 12-15.

References:

1. Koshyts, O. (1948). *Spohady [Memoirs]*. Winnipeg, Manitoba: Ukrainian Cultural and Educational Centre [in Ukrainian].
2. Shcherbakivskyi, V. (2013). Do sorokovykh rokovyn smerty M. V. Lysenka [On the 40th anniversary of M. V. Lysenko's death]. *Muzyka – Music*, 1 (390), 4-11 [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu»: pryiniaty 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII [Law of Ukraine «On Education» from September 5 2017, № 2145-VIII]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
4. Nakaz MONU Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity» vid 29 serpnia 2024 roku № 1225 [Approval of the professional standard “Teacher of General Secondary Education” (August 29, 2024, No. 1225)]. *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian].

5. Krasnoshchok, I. P. (2019). Vychovna kompetentnist maibutnoho pedahoha: zmist ta struktura [Pedagogical competence of future educators: content and structure]. *Naukovi zapysky – Academic notes*, 182, 90-98 [in Ukrainian].
6. Bondarenko, N. V., & Kosianchuk, S. V. (2022). *Natsionalno-patriotychne vykhovannia u konteksti suchasnykh vyklykiv [National-patriotic education in the context of contemporary challenges]*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
7. Pylypchuk, R. (1992). Rik Mykoly Lysenka [The Year of Mykola Lysenko]. *Muzyka – Music*, 1 (277), 2-6 [in Ukrainian].
8. Pakholko, S., & Martyn, O. (2013). Sviatkuvannia yuvileiu Mykoly Lysenka 1942 roku v okupovanomu Lvovi [The celebration of Mykola Lysenko's anniversary in 1942 in occupied Lviv]. *Muzyka – Music*, 6 (396), 6-7 [in Ukrainian].
9. Kozarenko, O. (2013). Dyvo samozrostaiuchoho Lohosu [The miracle of the self-growing Logos]. *Muzyka – Music*, 1 (390), 61-63 [in Ukrainian].
10. Lashchenko, A. P. (Ed.). (2003). *Mykola Lysenko u spohadakh suchasnykiv [Mykola Lysenko in the memories of his contemporaries]*. (Vols. 1-2). Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
11. Braun, L. (2024). Opery Mykoly Lysenka v operoznavchykh doslidzhenniakh Yevropy ta Ameryky [Mykola Lysenko's operas in European and American opera studies]. *Mykola Lysenko ta natsionalni shkoly yevropeiskoho romantyzmu* (pp. 38-48). Lviv: HALYCh-PRES [in Ukrainian].
12. Kozarenko, O. (1992). Tvorets natsionalnoho styliu [The creator of the national style]. *Muzyka – Music*, 6 (282), 14-15 [in Ukrainian].
13. Pylatiuk, I. (Eds.). (2024). *Mykola Lysenko ta natsionalni shkoly yevropeiskoho romantyzmu [Mykola Lysenko and the national schools of European Romanticism]*. Lviv: HALYCh-PRES [in Ukrainian].
14. Kornii, L. P. (2014). Taras Shevchenko i Mykola Lysenko: natsiokulturni ta muzychno-stylovi refleksii [Taras Shevchenko and Mykola Lysenko: nation-cultural and musical-stylistic reflections]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho – Journal of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*, 1, 15-25 [in Ukrainian].
15. Yurchenko, M. (2013). Mykola Lysenko ta Stevan Mokranjats: tvorchii paraleli [Mykola Lysenko and Stevan Mokranjac: creative parallels]. *Muzyka – Music*, 1 (390), 12-15 [in Ukrainian].